

КРИТЕРІЙ ВИЗНАННЯ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Платоспроможність – це здатність підприємства впевнено сплачувати всі свої боргові зобов'язання згідно з встановленими строками або відповідно до договірних умов. Її можна вивчати за минулий період, на якусь певну (звітну) дату або як майбутню можливість розрахуватися у необхідні терміни за існуючими короткостроковими зобов'язаннями.

Найпростіше визначають платоспроможність на якусь дату на підставі даних бухгалтерського балансу. Для цього спочатку треба з'ясувати наявність залишку коштів. Якщо ці суми незначні, слід також перевірити стан розрахунків з різними кредиторами. Відсутність сум заборгованості, щодо яких порушено терміни сплати, є доброю ознакою сталого фінансового стану. Вивчення заборгованості починають із рядка "Кредити та позики, що не погашені в строк", потім слід подивитись, чи є суми по розрахунках з кредиторами за товари, роботи і послуги, не сплачені в строк. Використовуючи додаткові облікові дані, вивчають стан розрахунків з бюджетом (податковою адміністрацією) і з робітниками з оплати праці. Про несвоєчасність сплати заробітної плати можна довідатися за даними касової книги (звіряють фактичну сплату цих сум за книгою з відповідними датами, коли виплачується заробітна плата на підприємстві).

Аналіз фінансового стану підприємства за певний період (місяць, квартал, рік) у принципі потребує з'ясування платоспроможності на підставі сукупності проміжних показників по окремих датах або по відносно коротких відрізках часу. Неоцінену послугу тут можуть дати щоденні банківські виписки з розрахункового рахунку (особливо одна сума – залишок коштів на кінець операційного дня). Хронічна відсутність коштів на кінець дня на цьому рахунку – надійна ознака незадовільного фінансового стану підприємства. Якщо при цьому врахувати можливі застарілі борги банкам, кредиторам, бюджету та ін.,

то негативна оцінка фінансової діяльності, а отже, і фінансового стану підприємства буде однозначною.

В Україні не існує методичних рекомендацій про розробку планів фінансового оздоровлення, які передбачають надання державної фінансової підтримки підприємствам для проведення санаційних заходів і до 2001 р. не існувало законодавчо закріпленої методики економічного аналізу, на підставі якої можна зробити висновок про наближення підприємств до критичної межі банкрутства. У цій ситуації застосовувався досвід тих країн, де початком процедури банкрутства є аналіз й оцінка структури балансу підприємства для визначення ступеня його платоспроможності. Наприклад, в РФ питання обліку та аналізу банкрутства викладені в кількох нормативних документах. Так, в Законі "Про банкрутство" (1992 р.) вперше було запроваджено термін "незадовільна структура балансу", під якою розуміється такий стан майна й зобов'язань боржника, коли за рахунок майна не може бути забезпечено своєчасне виконання зобов'язань перед кредиторами у зв'язку з недостатньою мірою ліквідності майна боржника. При цьому загальна вартість майна може дорівнювати загальній сумі зобов'язань боржника або перевищувати її.

Встановлення факту банкрутства пов'язується з визначенням співвідношення між майном і зобов'язаннями боржника. У першому випадку нездатність боржника задовольнити вимоги кредиторів обумовлена перевищенням суми його боргу над вартістю майна. В другому - передбачається, що хоча зобов'язання не перевищують вартості майна боржника, але боржник все одно не в змозі оплатити борг, оскільки ліквідність його майна недостатня. Звичайно ліквідність визначається як ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у гроші відповідає терміну виконання цих зобов'язань. У наведеному вище визначенні неспроможності мова йде про неможливість виконати зобов'язання перед кредиторами "за рахунок майна" боржника. Таким чином, можна зробити висновок, що, по суті, під неспроможністю (банкрутством) розуміється нездатність боржника виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами, причому навіть у

тому випадку, коли все його майно буде продано, а виручені кошти направлено на оплату кредиторам по боргах.

Затверджена система критеріїв визнання незадовільною структури балансу неплатоспроможних підприємств. Система містить у собі показники, що широко використовуються у практиці фінансового аналізу: коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт забезпечення власними коштами.

Порівнюючи розрахункові значення коефіцієнтів з критичними, можна встановити, чи має підприємство можливість розплатитися з боргами, не допускаючи обертання стягнення на своє майно; спроможність підприємства на момент звітної дати покрити оборотними коштами короткострокову кредиторську заборгованість і тим самим забезпечити захист кредиторів від ризику неплатежів.

Для виконання основного призначення встановленої системи критеріїв - забезпечити підприємствам, незалежно від їх організаційно-правової форми, здійснення початкової оцінки їх платоспроможності з метою визначення необхідних заходів для виведення підприємства з кризового стану - встановлено граничні значення зазначених показників.

Їх критичне значення було узятو із світової обліково-аналітичної практики без урахування реальної ситуації в країні, коли більшість підприємств працюють із значним дефіцитом власних оборотних коштів.

Однак визнання підприємства неплатоспроможним і таким, що має незадовільну структуру балансу, ще не означає визнання підприємства банкрутом і не змінює його юридичного статусу. Розрахунок і оцінка критеріїв носять профілактичний характер, дозволяючи лише констатувати власникам майна факт нестійкості фінансового стану підприємства.

З метою забезпечення однозначності підходів при оцінці фінансово-господарського стану підприємств, виявленні ознак поточної, критичної або надкритичної їх неплатоспроможності та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, а також для своєчасного

виявлення формування незадовільної структури балансу і здійснення профілактичних заходів в Україні діють законодавчо закріплені відповідні Методичні рекомендації.

Економічним показником ознак поточної платоспроможності при наявності простроченої кредиторської заборгованості встановлено різницю між сумою наявних у підприємства грошових коштів, їх еквівалентів та інших високоліквідних активів і його поточних зобов'язань. Від'ємне значення цього показника свідчить про поточну неплатоспроможність підприємства.

Ознаки критичної неплатоспроможності мають місце, якщо на початку і в кінці звітного кварталу, що передував поданню заяви про порушення справи про банкрутство, спостерігаються ознаки поточної неплатоспроможності та коефіцієнт покриття і коефіцієнт забезпечення власними засобами у кінці звітного кварталу менше їх нормативних значень – 1,5 і 0,1 відповідно.

Фінансовий стан підприємства характеризується ознаками надкритичної неплатоспроможності, якщо за підсумками року коефіцієнт покриття менше 1 і підприємство не отримало прибутку.

Ознаками фіктивного банкрутства обрано відсутність ознак надкритичної неплатоспроможності на початку звітного періоду, що передував поданню заяви до господарського суду про порушення справи про банкрутство, тобто, фактичний коефіцієнт покриття перевищує 1 при нульовій або позитивній рентабельності.

Методичні рекомендації пропонують проведення фінансового моніторингу підприємства за допомогою коефіцієнта відомого фінансового аналітика У. Бівера. Робота У. Бівера, в якій проаналізовано 30 коефіцієнтів за п'ятирічний період по групі компаній, з яких половина збанкрутувала, вважається однією з перших спроб використати аналітичні коефіцієнти для прогнозування банкрутства. Всі коефіцієнти були згруповані у шість груп. Дослідження показало, що найбільшу значущість для прогнозування мав

показник, який характеризував відношення різниці між чистим прибутком і нарахованою амортизацією до суми довгострокових і поточних зобов'язань.

В рекомендаціях Міністерства економіки стверджується, якщо цей коефіцієнт протягом 1,5-2 років не перевищує 0,2, то така ознака відображає небажане скорочення частки прибутку, яка направляється на розвиток виробництва. У перспективі така тенденція призводить до незадовільної структури балансу.

Для збиткових підприємств, які не мають прибутку, слід розширити горизонт нормативних значень коефіцієнта Бівера.

Доцільно також уточнити і диференціювати значення коефіцієнту поточної ліквідності за галузями згідно з результатами спеціальних досліджень, тому що середні рівні коефіцієнтів поточної ліквідності та забезпечення власними коштами не можуть бути критеріями оцінки платоспроможності для всіх підприємств. Необхідний для підприємства рівень платоспроможності варто визначати з урахуванням структури і стану його активів і пасивів.

Оціночними показниками причин розвитку кризи і виникнення загрози банкрутства можуть бути такі: рівень прибутковості обороту і капіталу, тенденції їхнього розвитку; обсяги збитків за окремими ризиковими подіями (втрата основних фондів, товарно-матеріальних запасів, списання дебіторської заборгованості, збитки по інвестиційних проєктах, банкрутство структур, співвласником яких є підприємство); обсяг і рівень накладання штрафних санкцій за порушення податкового, валютного, митного та інших видів законодавства; рівень фінансового важеля.

До складу оціночних показників, що характеризують можливості підприємства по виходу з кризи, доцільно включити коефіцієнти можливості зростання обсягів діяльності, рівня прибутку; обсяг потенційного залучення банківських та комерційних кредитів; обсяг і рівень іммобілізації ліквідних коштів із інших видів обігових та позаобігових активів; рівень можливої економії постійних та змінних витрат; потенційний конкурентний статус підприємства; інтегральний показник інвестиційної привабливості.

З алгоритму розрахунку коефіцієнта покриття можна бачити, що його зростання у динаміці може бути досягнуто або за рахунок скорочення кредиторської заборгованості, або за рахунок випереджального зростання оборотних коштів (поточних активів). Але зменшення кредиторської заборгованості завжди супроводжується еквівалентним скороченням оборотних активів. Тому прийнятним засобом відновлення платоспроможності є нарощування оборотних активів підприємства за рахунок результатів господарської діяльності з одночасним збільшенням пасивної статті «Прибуток».

Література

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 30 червня 1999 р. № 784 // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 42-43. – Ст. 378.
2. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій. Затв. наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств // Українська інвестиційна газета. – 1998. – 21 квіт. (№ 15).
3. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій. Затв. наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій № 81 від 27 червня 1997 р. // Галицькі контракти. – 1997. – № 40. - Жовтень. – С.47-57.